

شناسایی مولفه‌های فرهنگی تهدید نرم با رویکرد انتظامی

ابراهیم داودی دهاقانی^۱

تاریخ دریافت: ۹۷/۰۶/۲۰ تاریخ پذیرش: ۹۷/۰۷/۲۵

چکیده:

زمینه و هدف: ویژگی پویا و متغیر بودن تهدید نرم و نفوذ نامحسوس آن بر افکار، موجب می‌شود چنین پدیده‌هایی با تاخیر، دریافت و باور شوند و اگر نوعی غفلت یا اراده‌ای برای استفاده‌های ابزاری از کنش‌گران و ابزار آن برای نیل به اهداف جناحی و سیاسی هم در داخل وجود داشته باشد، این پیچیدگی را مضاعف و شناخت برای مقابله با آن را مشکل‌تر می‌سازد. پلیس با شناخت دقیق مولفه‌های فرهنگی تهدید نرم می‌تواند از ابزارها و شیوه‌های مناسب‌تری برای پیشگیری یا مقابله با آن و در نتیجه کاهش اثر تهدید نرم بهره‌گیری کند.

روش: این پژوهش، دارای دو مرحله است، مرحله اول به روش کیفی و از نوع تحلیل گفتمان است. به منظور مطالعه فضای گفتمانی موجود درباره مولفه‌های فرهنگی تهدید نرم با رویکرد انتظامی از روش اسنادی استفاده شد. بنابراین هرگونه نوشته درباره موضوع پژوهش، مانند مصاحبه‌های منتشره درباره تهدید نرم در خبرگزاری‌های داخلی، مقاله‌های علمی و خبری انتشار یافته در فضای مجازی و نشریه‌های رسمی کشور به عنوان منبع داده جمع‌آوری شد. در مرحله دوم برای تعیین اولویت مولفه‌ها و شاخص‌های تهدید نرم با رویکرد انتظامی، از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. جامعه آماری این بخش شامل معاونان، مدیران کل و کارشناسان معاونت عملیات، پلیس اطلاعات و امنیت عمومی و معاونت اجتماعی نیروی انتظامی بودند و حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران تعیین شد. روایی پرسشنامه توسط آلفای کرونباخ ۰/۸۳۱ به دست آمد.

یافته‌ها: از جمله یافته‌های پژوهش، شناسایی و اولویت‌بندی مؤلفه‌های فرهنگی تهدید نرم با دیدگاه انتظامی شامل مشروعیت، مشارکت ملی، هویت‌سازی، ارزش‌های اساسی، هنجارهای عمومی، الگوهای مرجع، عدالت اجتماعی، الگوهای تقاضا، تولید اطلاعات و... است.

نتایج: کاهش حضور مردم در حوزه‌های تصمیم‌گیری، کاهش اعتماد عمومی، بروز بحران سیاسی، شکاف و بروز اختلال در عوامل یکپارچه‌ساز اجتماعی و روابط برخاسته از آن، هنجارشکنی و بی‌توجهی به هنجارهای عمومی از جمله مهم‌ترین تهدیدهای نرم بعد فرهنگی هستند که از دیدگاه انتظامی، گسترش آنها موجب کاهش نظم و امنیت خواهد شد.

کلیدواژه‌ها:

تهدید نرم، مولفه‌های فرهنگی تهدید نرم، رویکرد انتظامی، شاخص‌های اندازه‌گیری تهدید نرم

مقدمه

ضرورت توسعه همه‌جانبه در کشور و نظام سیاسی مبتنی بر مردم‌سالاری در ایران، بستر مناسب را برای رشد نهادهای مدنی و مشارکت سیاسی سازمان‌های غیردولتی و آزادی‌های سیاسی شکل داده است. به‌علت ماهیت توسعه، که بحران‌هایی چون بحران هویت، بحران مشارکت و توزیع را به همراه دارد، بسترهایی فراهم می‌آید تا جریان‌های فکری، فرهنگی و سیاسی غرب‌گرا یا متمایل به غرب بتوانند سوءاستفاده کرده و با تضعیف حاکمیت، آسیب‌پذیری‌های کشور را در عرصه امنیت افزایش دهند. افتخاری (۱۳۹۰، ص ۱۴۵) در خصوص عناصر اصلی یک تهدید معتقد است باید به چند عنصر توجه شود، عنصر اول توانمندی است که جوهره اصلی یک تهدید را شکل می‌دهد، زیرا براساس تعریف عمومی تهدید، باید توانایی به مخاطره افکندن منافع رقیب موجود باشد. عنصر دوم، انگیزه است که اگرچه این مقوله در تکوین و ظهور تهدید نقش آشکار و صریحی ندارد و اختلاف نظر بسیاری در این خصوص وجود دارد، اما چنین به نظر می‌رسد که بدون عنایت به عنصر انگیزه، حداقل نمی‌توان به تصویر جامعی از تهدید هم رسید. عنصر سوم ابزار است که آشکارترین عنصر تهدید محسوب می‌شود که به آن توجه می‌شود و نوع ابزاری که برای فعال‌سازی تهدید به کار گرفته می‌شود بسیار مهم است. عنصر چهارم، شرایط محیطی است، مجموعه عوامل محیطی (داخلی و خارجی) که عملیاتی شدن تهدید را ممکن می‌سازد، در این حوزه قرار می‌گیرد.

کاهش و خنثی کردن اثرات تهدید نرم در بعد فرهنگی در ارتقاء امنیت عمومی کشور به‌عنوان وظیفه پلیس و به‌دنبال آن ارتقاء امنیت ملی، نقش موثری خواهد داشت. شناخت حوزه‌های ظهور، معیار شناخت آسیب، شاخص‌های اندازه‌گیری، ابزار و شیوه‌های اجرای تهدید نرم در حوزه فرهنگی به‌طور قطع موجب هوشیاری پلیس برای اقدام‌های پیش‌دستانه و متناسب با تهدید نرم شده و به‌دنبال آن توانمندی پلیس در حراست از امنیت عمومی را افزایش خواهد داد. در حال حاضر در اسناد رسمی و به‌ویژه راهبرد امنیت ملی آمریکا، جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان تهدید اساسی و محور اصلی در بسیاری از بخش‌ها مطرح شده است. در این سند به ابعاد نرم امنیت ملی به‌ویژه بازیگرانی که در

محیط نرم‌افزاری، دشمن تلقی شده‌اند، بهای زیادی داده شده است و به‌نظر می‌رسد در اندیشه دشمنان ما، رویکرد تعامل‌گرایی نسبت به رویکرد تقابل‌گرایی از طریق حمله نظامی، مورد پذیرش بیشتری قرار دارد (کرمی و شهلائی، ۱۳۹۱، ص ۶۶). از طرفی ابزارهای متنوع تهدید نرم برای تاثیرگذاری بر فرهنگ و پوشش آن برای طبقات مختلف، بیشتر و متفاوت‌تر است و می‌تواند در سطح راهبردی بر نخبگان، در سطح میانی بر توده‌های مردم و در سطح تاکتیکی بر نیروهای مسلح اثرگذار باشد، ولی فقط شیوه‌های تاثیرگذاری بر آنان متفاوت است. پلیس به‌عنوان متولی امنیت عمومی، باید آمادگی مواجهه با ابزارهای متنوع تهدید نرم و ابعاد آن را داشته باشد و برای موقعیت‌های متنوع و گوناگون، راه‌حل‌ها، خط‌مشی‌ها و روش‌های متنوع و گوناگون، ایجاد کند. امروزه در پژوهش‌های پلیسی، از سیاست‌ها، راهبردها و خط‌مشی‌هایی که پلیس برای مدیریت و برقراری نظم در جامعه بدان نیازمند است، بحث به میان می‌آید (غریاق زندی، ۱۳۸۸: ۲۲) به همین خاطر ضرورت شناخت تهدیدهای نرم در بعد فرهنگی بیش از پیش آشکارتر شده است. مأموریت‌های پلیس و وظایف مرتبط با هریک از مأموریت‌ها در حوزه‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی با تهدیدات مختلفی مواجه است که از میان این تهدیدات فرهنگی به‌دلیل کارکرد عمده‌تا اجتماعی پلیس، برجسته‌تر و نمایان‌تر است و توجه به آن و شناسایی مولفه‌های این تهدید آمادگی پلیس را افزایش خواهد داد. بنابراین پژوهش حاضر به‌دنبال شناخت شاخص‌های تهدید نرم در حوزه‌های فرهنگی با رویکرد انتظامی است تا براساس نتایج آن، به پلیس در راستای کاهش اثرات تهدید نرم و ارتقای امنیت عمومی یاری رساند. بر این اساس هدف اصلی پژوهش شناسایی و اولویت‌بندی مولفه‌های فرهنگی تهدید نرم با رویکرد انتظامی تدوین شد.

در میان پژوهش‌های حوزه تهدید نرم، به نتایج برخی از پژوهش‌های مرتبط با پژوهش حاضر اشاره می‌شود. جهان‌بین و امامی (۱۳۹۳) در پژوهش خود با عنوان «سرمایه اجتماعی، حلقه ارتباطی قدرت نرم، امنیت نرم و تهدید نرم»، سرمایه اجتماعی را حلقه اتصال سه مؤلفه قدرت، امنیت و تهدید در گفتمان نرم‌افزاری دانسته‌اند و الگوی ارتباطی بین سه مؤلفه یادشده را ارائه کرده‌اند. نگارندگان با بهره‌گیری از سرمایه اجتماعی به مثابه

منبع مشترک هر سه مفهوم، با شاخص‌سازی مناسب برای سرمایه اجتماعی، نوعی ارتباط نرم بین این واژگان برقرار کردند. از آنجا که سرمایه اجتماعی یکی از مؤلفه‌های اثرگذار در حوزه انتظامی و تأمین امنیت است، در این پژوهش مورد بهره‌برداری قرار گرفته است. عزتی، سیف و یوسفی‌نژاد (۱۳۹۱) در پژوهش خود با عنوان «شاخص‌سازی تبعیض اقتصادی به عنوان زمینه‌ساز تهدید نرم و ارزیابی آن در ایران» تلاش کرده‌اند برای تبعیض اقتصادی شاخص‌سازی کنند و شاخص‌های یادشده را برای استان‌های مختلف اندازه‌گیری کنند. نگارندگان بیان کرده‌اند که گرچه در حوزه تهدیدهای سخت و نیمه سخت اقتصادی، به دلیل مشخص بودن این رویارویی، مردم ایران در مواجهه با مشکلات پیش رو همواره با مسئولان نظام همراه و همدل بوده‌اند و یکپارچگی نظام و مردم مانع ناکارآمدی نشان دادن نظام در صحنه بین‌المللی بوده است، آنچه نگران‌کننده است، اجرای سیاست‌ها و برنامه‌هایی در داخل است که زمینه شکل‌گیری تهدید نرم را در حوزه‌های اقتصادی فراهم می‌سازد. ماه‌پیشانیان (۱۳۹۲) در پژوهش خود به بررسی ابعاد اجتماعی- فرهنگی جنگ نرم امریکا علیه جمهوری اسلامی ایران پرداخته و بیان داشته تهدید نرم، مدلی نوین از فعل و انفعال‌های دولت‌های غربی برای سلطه بر کشورهای مختلف است، زیرا سلطه و استیلا با تعاریفی از قدرت، بسط و توسعه می‌یابد و قدرت را توانایی تمرکز، تنظیم و یا هدایت رفتار می‌داند. خلق بحران‌های اجتماعی به منظور زیر سؤال بردن مشروعیت و کارآمدی حکومت را از راهکارهای جدید طراحان جنگ نرم در این راستا می‌داند. و بیان می‌دارد که این رویکرد از موضوعاتی آغاز می‌شود که ضمن امکان وجود آسیب‌پذیری‌های داخلی، ظرفیت‌های مناسبی برای خلق بحران در آن‌ها وجود دارد. به طور مثال تمرکز بر مقوله جوانان، اقشار آسیب‌پذیر، زنان، قومیت‌ها، معضله‌های اجتماعی، تئاتر، سینما، موسیقی و مواردی از این دست، از جمله محورهای مورد توجه در جنگ نرم است. حسینی (۱۳۹۲) در پژوهش خود با عنوان «اهداف فرهنگی در جنگ نرم رسانه‌ای»، جنگ نرم را با شیوه‌هایی مانند ایجاد نابسامانی اقتصادی، شکل‌دهی به نارضایتی در جامعه، تأسیس سازمان‌های غیردولتی در حجم گسترده، عملیات خرابکارانه برای ناکارآمد جلوه دادن دستگاه اداری و اجرایی دولت و تضعیف حاکمیت ایران به روشهای مدنی و ایجاد

ناتوی فرهنگی، متبلور می‌داند. جمال‌زاده و هراتی (۱۳۹۲) در پژوهش خود با عنوان «قدرت نرم انقلاب اسلامی در مقابله تهدید نرم»، با این فرضیه که در صورت برخورداری یک ساختار سیاسی از قدرت نرم مناسب، امکان تقابل با هر دو شیوه سخت و نرم مشکل خواهد بود، چنین استدلال می‌کنند که وجوه قدرت نرم در جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان پادزهری در مقابل تهدید نرم عمل کرده و موجب رفع تهدید و تبدیل آن به فرصت شده است. از یافته‌های کاربردی پژوهش یادشده این است که تقویت شاخص‌های قدرت نرم در انقلاب اسلامی، اولویت بیشتری از تقویت قدرت سخت به منظور تداوم اعتلای انقلاب اسلامی خواهد داشت.

کریمی و شهلائی (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان «راهبردهای مقابله با تهدید نرم دشمن در حوزه اجتماعی و فرهنگی» عنوان کرده‌اند که تهدیدهای نرم دشمن در حوزه اجتماعی- فرهنگی درصدد کاهش احساس تعلق مردم به نظام، کم اثر کردن مولفه‌های دینی و ملی تشکیل‌دهنده هویت ملی، برجسته کردن مسائل قومی، نژادی و مذهبی، کاهش اعتماد مردم به نظام، ایجاد شکاف نسلی، بزرگ‌نمایی و تبعیض بین قومیت‌ها و مذاهب است. در پژوهش یادشده به مظاهر تهدیدهای نرم آمریکا در حوزه‌های اجتماعی- فرهنگی و راهبردهای مقابله با آن پرداخته شده است. آلدی و هرِد^۱ (۲۰۱۰) در پژوهش خود با عنوان «مدیریت تهدیدهای امنیتی نرم: پیشرفت‌های فعلی و چشم‌انداز آینده» به بررسی توسعه مفهوم امنیت از زمان پایان جنگ سرد، توسط کشورهای شکست خورده و ظهور بازیگران غیردولتی پرداخته‌اند. همچنین نظریه‌های رقیب مانند «پایان تاریخ» و «برخورد تمدن‌ها» را در روند جهانی شدن به‌عنوان یک مجموعه امنیتی ویژه بررسی کرده‌اند. از ۱۱ سپتامبر سال ۲۰۰۱، مرزهای مبهم بین امنیت سخت و نرم به‌عنوان رابطه بین تروریسم و تجارت غیرقانونی آشکار شده‌اند. این مقاله سه مرحله چالش برانگیز از ارتباط خاص تهدیدهای امنیتی را برجسته کرده است: شکاف در حال رشد فقر و ثروت، انقلاب فناوری و تغییر نقش و نگرش به نیروی نظامی. محیط زیست، اقتصاد و معضل‌های جمعیتی، تهدیدهای نرم امنیتی را تشدید کرده و توسط راهبردهای فقط سیاسی و سازوکارهای

منطقه‌ای قابل حل نیست، بلکه راه حل درمان آنها در سطح جهانی نهفته است. بررسی پژوهش‌های انجام شده مرتبط با موضوع نشان می‌دهد که پژوهشگران پیشین با رویکردها و اهداف گوناگونی به پژوهش در این حوزه پرداخته‌اند که البته رویکرد انتظامی حلقه مفقوده بین پژوهش حاضر و پیشین است، ضمن اینکه شناسایی مولفه‌ها و شاخص‌های حوزه فرهنگی تهدید نرم نیز به صورت ویژه و مستقل انجام نشده است.

مبانی نظری

تهدید، یک حالت، وضعیت خاص، رفتار و پدیده‌ای است که برداشت‌های گوناگونی از آن وجود دارد و حد و مرز آن، اعتباری و به عبارتی، زمان‌مند و مکان‌مند است. مبانی فکری، اندیشه سیاسی و محیط امنیتی، بر تعریف تهدید، قدرت و امنیت، تأثیر تعیین‌کننده‌ای دارد. ممکن است پدیده و یا مسئله‌ای برای جامعه‌ای، پدیده‌ای عادی و یا مسئله‌ای اجتماعی باشد، در حالی که همان پدیده و وضعیت برای جامعه دیگر، مسئله‌ای غیرعادی، خطر یا بحران امنیتی به شمار آید. بنابراین، ماهیت، نوع، شدت، سطح تهدیدها، تابع عقاید و نگرش بازیگران، محیط اجتماعی و ملی و محل وقوع تهدید است (تریف تری^۱ و دیگران، ۱۳۸۳، ص ۴۸). لرنر^۲ تهدید را عبارت از هر چیزی که بتواند ثبات و امنیت را در یک کشور به خطر بیاندازد دانسته و معتقد است تهدیدها، منافع را هدف قرار می‌دهند. مارتین^۳ در تعریف تهدید معتقد است: تهدید به احساس عینی از یک حالت یا وضعیت دلالت دارد که هم برای طرفین درگیر و هم برای یک ناظر مستقل و بی‌طرف حکایت از خطر نزدیک به وقوع دارد. افتخاری در مورد ماهیت تهدید از وجود مشکل سخن می‌گوید، تصور ما از تهدید در واقع بخشی از تصور کلان‌تر که همان تصور ما از دیگران باشد است، یعنی نخست ما دیگری را به عنوان مخالف خود به تصویر می‌کشیم و سپس از درون آن به تصویر خردتر تهدید می‌رسیم. در واقع ما خود، تهدید را در بطن تصویر اول لحاظ کرده و سپس آن را استخراج و عرضه می‌کنیم. باری بوزان^۴ معتقد است

1 Trif Terry

2 Lerner

3 Martin

4 Barry Buzan

فقدان امنیت و ناامنی، بازتاب ترکیبی از تهدیدها و آسیب‌پذیری‌هاست که جداساختن معنادار آن‌ها از یکدیگر ناممکن است. از نظر او مهم‌ترین تهدید آن است که متوجه امنیت و منافع ملی شود، به عبارتی تهدید پدیده‌ای است که می‌تواند ثبات و امنیت را در یک کشور به خطر اندازد. ریچارد اولمان^۱ معتقد است تهدید ابتدا به طرز موثری در طول مدت کوتاهی، کیفیت زندگی ساکنان یک کشور را در معرض خطر کاهش قرار می‌دهد و سپس دامنه انتخاب‌های سیاست‌گذاران یک کشور یا واحدهای خصوصی غیرحکومتی را به شدت محدود می‌کند (مرادیان، ۱۳۹۰، ص ۳۰۴-۳۰۶).

تهدید نرم را می‌توان تحولاتی دانست که موجب دگرگونی در هویت فرهنگی و الگوهای رفتاری مورد قبول یک نظام سیاسی می‌شود. تهدید نرم نوعی سلطه کامل در ابعاد سه‌گانه حکومت، اقتصاد و فرهنگ است که از طریق استحاله الگوهای رفتاری ملی در این حوزه‌ها و جایگزینی الگوهای نظام سلطه‌ای تهدید محقق می‌شود. با این نگرش، تمامی اقدام‌هایی که موجب شود تا اهداف و ارزش‌های حیاتی یک نظام سیاسی (زیرساخت‌های فکری، باورها و الگوهای رفتاری در حوزه اقتصاد، فرهنگ و سیاست) به خطر افتد، یا موجب ایجاد تغییر و دگرگونی اساسی در عوامل تعیین‌کننده هویت ملی یک کشور شود، تهدید نرم به‌شمار می‌آید؛ در تهدید نرم، بدون منازعه و لشکرکشی فیزیکی، کشور مهاجم اراده خود را بر یک ملت تحمیل و آن را در ابعاد گوناگون با روش‌های نرم‌افزارانه اشغال می‌کند (مرسلی، ۱۳۸۸، ص ۲۷). به عبارتی، تهدید نرم به روحیه، به‌عنوان یکی از عوامل قدرت ملی خدشه وارد می‌کند، عزم و اراده ملت را از بین می‌برد، مقاومت و دفاع از آرمان‌ها و سیاست‌های نظام را تضعیف می‌کند. با این فرایند فروپاشی روانی یک ملت می‌تواند مقدمه‌ای برای فروپاشی سیاسی-امنیتی و ساختارهای آن باشد. تهدید نرم در کلام رهبر معظم انقلاب، مجموعه زنجیره به هم پیوسته رسانه‌های گوناگون (اینترنت، ماهواره، تلویزیون، رادیو، رسانه و...) است که در جهت مشخصی حرکت می‌کنند تا سر رشته تحولات جوامع را در دست بگیرند (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۵). برخی از عناوین مهم تهدید نرم بر ضد ایران عبارت است از: تشدید اختلاف‌ها میان جریان سیاسی،

تضعیف ارکان نظام، نفوذ فرصت‌طلبان در بدنه نظام انقلاب اسلامی، تفرقه میان اقوام، ادیان و مذاهب، افزایش فاصله طبقاتی و بی‌توجهی به قشرهای محروم، تجمل‌گرایی و مصرف‌زدگی، گسترش فساد، تهاجم فرهنگی، انزوای روحانیت و نیروهای انقلابی و شکاف بین حوزه و دانشگاه (شعیب، ۱۳۸۸، ص ۲۴۳-۲۹۷). با توجه به شرح یادشده و ماموریت پلیس در نظم‌بخشی جامعه، می‌توان تهدید نرم را چنین تعریف کرد «تهدید نرم، تلاش عمدی و برنامه‌ریزی شده یک دولت به منظور ایجاد یا بهره‌گیری از نارضایتی‌های داخلی و چالش‌های اجتماعی کشور حریف برای دستیابی به اهداف و منافع مورد رقابت است (حسینی، ۱۳۸۹، ص ۴۱).

در تهدید نرم، کشور مهاجم بدون لشکرکشی فیزیکی، اراده خود را بر ملتی تحمیل می‌کند. روش‌های بکار گرفته شده در تهدید نرم، روش‌های نرم‌افزاری است. تغییرات حاصل از تهدید نرم نیز درونی، آرام، ذهنی و تدریجی است. تهدید نرم، همراه با آرامش از راه رسانه‌ها، احزاب، تشکل‌های صنعتی و با بکارگیری شیوه‌الفا و اقناع صورت می‌گیرد. تهدید نرم اعتباری است، یعنی ممکن است پدیده‌ای زمانی تهدید به شمار آید، ولی زمانی دیگر، عنصر معمولی جامعه باشد. (عبدی، ۱۳۸۸، ص ۲۸). تهدید نرم دو پیکارگاه دارد، قلب و مغز. تصرف قلب‌ها و ذهن‌ها هدف منازعه‌های نرم است. در تهدید نرم، عامل تهدید به دنبال فراهم کردن الگوهای اقناعی است و می‌کوشد مخاطب را به گونه‌ای تحت تأثیر قرار دهد که اولویت‌های خود را مطابق خواسته‌های عامل تهدید فهم و درک کند (حسن‌بیگی و عصاریان‌نژاد، ۱۳۸۸، ص ۱۰۱). تهدید نرم همراه با نمادسازی است. این امر با بهره‌گیری از نمادهای تاریخی یا مذهبی صورت می‌گیرد. تهدید نرم، پایدار و با دوام است و اگر دشمن موفق به تصرف افکار و دل‌ها شود، به راحتی نمی‌توان آن را بازپس گرفت. تهدید نرم، تردید آفرین است. با ایجاد تردید و ناامیدی شروع و به تردید در باورها و عقاید سیاسی می‌انجامد. تهدید نرم، پرتحرک و جاذبه‌دار است و افراد، خواسته یا ناخواسته به استخدام کارگزاران اصلی جنگ نرم درمی‌آیند (عبدی، ۱۳۸۸، ص ۲۹-۳۲).

مقام معظم رهبری در سخنرانی‌ها و نوشته‌های خود به برخی تهدیدها در موضوع‌های مختلف تأکید فراوان کرده‌اند که به برخی از آنها اشاره می‌شود:

اسلام‌زدایی از ایده (ایدئولوژی) حاکمیت: تهدید علیه اسلامی نگه داشتن انقلاب از جمله تهدیدهای دائمی است که با استفاده از شیوه‌های مختلف مانند استحاله کردن یا حذف فیزیکی عملی می‌شود.

تضعیف ایمان و معنویت مردم: تخریب ایمان و باورهای کارساز مردم، هدف دشمنان است و از آنجا که مردم مؤمن و فداکار عامل پیروزی اسلام و ملت ایران هستند، دشمنان می‌خواهند این عامل را از بین ببرند. از بین رفتن روح ایمان و تمسک به اسلام در ملت ایران در حقیقت باعث سست شدن پایه‌های استقلال ملت می‌شود.

ناامید کردن مردم: بیشترین تلاش جبهه سیاسی، ناامیدسازی ملت ایران است. از سوی دیگر بی‌اعتماد کردن و مأیوس کردن مردم از خودشان نیز از اهداف آنان است. این کار را از طریق کوچک‌سازی دستاوردها و نادیده‌انگاری پیشرفت‌های ملت به انجام می‌رساند. جدا کردن ملت از گذشته خود: جدایی افکنی میان گذشته هر نسل، دستاوردها و افتخارهای آنان و بی‌ریشه کردن نسل‌ها و جداسازی ملت از دستاوردهای بیست سال گذشته انقلاب و دوران مشعشع امام خمینی (رضوان الله تعالی علیه) از تهدیدهای جدی دشمنان است. همچنین جداسازی ملت از دوران جنگ و نمادهای آن نیز در همین چارچوب قرار دارد.

تهاجم فرهنگی: مرزهای تهاجم به این روش، خیلی وسیع‌تر از انقلاب است. این نوع تهاجم متوجه اسلام است، بنابراین تمام ابعاد فرهنگی-اجتماعی اسلام و آموزه‌های اسلامی را که در میان توده‌های مردم نفوذ دارد، دربر می‌گیرد. همچنین تهاجم بر جنبه‌های فکری، اخلاقی و ایمانی مردم نیز شکل گرفته است.

تهاجم روانی: توطئه کردن از طریق دروغ‌پراکنی و شایعه‌سازی، به امید ترساندن مردم و کور کردن آنان، ایجاد اختلاف میان مردم، مردم با دولت و میان آحاد ملت و قشرهای مختلف مردم، و از این مسیر تخریب وحدت ملی و اتحاد عمومی ملت، تشویش افکار عمومی یعنی ایجاد تشنج و جنجال در فضای سیاسی کشور با هدف نشان دادن ناامنی،

بزرگ‌نمایی مشکلات و ضعف‌های کشور، و تیره و تار نشان دادن آینده کشور، ممزوج کردن حق و باطل و به دنبال آن ایجاد انحراف اذهان عمومی، از جمله آماج تهدیدهای روانی دشمنان علیه جمهوری اسلامی ایران است.

فساد: فساد در انواع مختلف آن، مانند فساد اداری که شاخص‌های مهم آن رشوه‌خواری، کم‌کاری، رابطه به جای ضابطه، عزل و نصب‌های خارج از ضابطه، فساد جنسی به خصوص در بین جوانان و فساد سیاسی است که از تهدیدهای مهم کشور هستند.

بی‌اعتمادی به نظام و مسئولان: وجود فاصله میان مردم و مسئولان، دل‌چرکین بودن مردم از مسئولان و از دست رفتن حس اعتماد به کارگزاران کشور، از جمله تهدیدهای کشور است (حسن‌بیگی و دیگران، ۱۳۸۸، ص ۹۲-۹۴).

فرایند تهدید نرم: فرایند کلی تهدید و براندازی نرم، حداقل از سه گام اساسی پیروی می‌کند. در گام اول که می‌توان آن را مرحله راهبردی تهدید نرم قلمداد کرد، بیشتر بر زمینه‌سازی برای سست کردن و گاه از هم گسیختن پیوندهای شناختی و عاطفی بین جامعه و حکومت تاکید می‌شود، در گام دوم که به آن مرحله شتاب‌دهنده گفته می‌شود، فضای هیجانی لازم برای تحریک برخی گروه‌های اجتماعی آماده می‌شود. سرانجام در گام سوم، رویارویی عملیاتی سرنوشت‌ساز میان حکومت مستقر و نیروهای مجری جنگ نرم صورت می‌گیرد (حسینی، ۱۳۸۹، ص ۴۱).

ابعاد تهدید نرم: تهدید نرم نیز مانند تهدید سخت، ابعاد گوناگونی چون سیاسی، اقتصادی، فرهنگی - اجتماعی دارد که به آنها پرداخته می‌شود.

الف) تهدید نرم در حوزه سیاسی: تهدید، اعم از سخت و نرم در حوزه سیاسی، در پی ایجاد بی‌ثباتی در دولت است. ایدئولوژی به‌عنوان مجموعه‌ای از اندیشه‌ها و ایده‌ها، چرایی مشروعیت حکومت حاکم و هویت و ماهیت آن را تشکیل می‌دهد. بنابراین، اگر تهدید نرم بتواند ایدئولوژی کشور مورد تهاجم را به چالش بکشد، بخش زیادی از نقش خود را در ایجاد بی‌ثباتی ایفا کرده است.

ب) تهدید نرم در حوزه اقتصادی: بی‌تردید، ناتوانی دولت در تأمین نیازها و رفاه اقتصادی مردم موجب نارضایتی ملت و به دنبال آن کاهش مشروعیت و مقبولیت نظام می‌شود.

فعالیت‌هایی که به صورتی فرآیندی و در بستر زمان، فرهنگ حاکم بر اقتصاد را تغییر دهد، مانند تغییر الگوهای مصرف، تولید و توزیع مغایر با مبانی ارزشی نظام مستقر و رسوخ نظریه‌های جدید اقتصادی مبتنی بر لیبرالیسم و تأکید بر مصرف‌گرایی که در تضاد با هنجارهای پذیرفته شده نظام سیاسی از قبیل قناعت، ساده‌زیستی و... است، در زمره تهدیدهای نرم حوزه اقتصادی به‌شمار می‌رود.

ج) تهدید نرم در حوزه فرهنگی - اجتماعی: فرهنگ بیانگر شخصیت و هویت ملی کشور و دستاوردهای معرفتی و فنی انسان و همه جوامع است. فرهنگ ملی کشور دارای سه سطح کلی است:

سطح اول: باورها شامل پیش‌فرض‌های اساسی و زیرساخت‌های فکری هر کشور؛

سطح دوم: مجموعه‌ای از باورها و ارزش‌ها؛

سطح سوم: الگوهای رفتاری یک کشور.

در بعد فرهنگی مواردی مانند فرهنگ، هنجارها، ارزش‌ها و هویت، از جمله مؤلفه‌هایی هستند که فقدان یا مخدوش شدن آنها زمینه‌ساز تهدیدهای نرم داخلی و حتی شکل‌گیری تهدیدهای سخت‌افزاری و حمله نظامی دشمنان بیگانه است. بنابراین، هرگونه اقدامی که باعث تغییر در الگوهای رفتاری منطبق با ارزش‌های نظام حاکم شود در زمره تهدیدهای نرم آن حوزه قرار می‌گیرد. ویژگی مهم این بعد در مقایسه با دیگر ابعاد، فراگیر بودن و تداوم آن است. این ویژگی، تهدید فرهنگی را به تهدیدی اساسی بدل می‌سازد (حسن‌بیگی و همکاران، ۱۳۸۸، ص ۱۴۲-۱۴۷).

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش، دارای دو مرحله است، مرحله اول به روش کیفی و از نوع تحلیل گفتمان است. به منظور مطالعه فضای گفتمانی موجود درباره مولفه‌های فرهنگی تهدید نرم با رویکرد انتظامی از روش اسنادی استفاده شد. بنابراین هرگونه نوشته درباره موضوع پژوهش، مانند مصاحبه‌های منتشره درباره تهدید نرم در خبرگزاری‌های داخلی، مقاله‌های علمی و خبری انتشاریافته در فضای مجازی و نشریه‌های رسمی کشور به عنوان منبع داده استفاده شد. در مرحله دوم برای تعیین اولویت مولفه‌ها و شاخص‌های تهدید نرم با رویکرد انتظامی، از

پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. جامعه آماری مرحله دوم شامل معاونان، مدیران کل و کارشناسان معاونت عملیات، پلیس اطلاعات و امنیت عمومی و معاونت اجتماعی نیروی انتظامی به تعداد ۷۵ نفر بودند که حجم نمونه بصورت تمام شمار انتخاب شد. برای تعیین اعتبار و روایی ابزار پژوهش، پرسشنامه در معرض قضاوت ۲۰ درصد جامعه آماری قرار گرفت و پایایی پرسشنامه با استفاده از فرمول آلفای کرونباخ، $0/831$ به دست آمد. در این پژوهش روش تحلیل محتوای کیفی^۱ برای تحلیل و تفسیر داده‌های متنی بکار گرفته شد. در تحلیل داده‌های پرسشنامه از نرم‌افزار آماری «اس.پی.اس.اس» استفاده و برای تعیین اولویت شاخص‌ها از آزمون فریدمن بهره‌گیری شد.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های توصیفی: برای شناخت کلی از متغیرهای توصیفی جمعیت شناختی و اجتماعی پاسخگویان در بخش کمی پژوهش، ۴ متغیر شامل سن، جنسیت، سطح تحصیل و وابستگی سازمانی آنها مورد پرسش قرار گرفت. یافته‌های به دست آمده نشان می‌دهد که به لحاظ سنی ۴۹ درصد از پاسخگویان در گروه‌های سنی زیر ۴۰ ساله طبقه‌بندی می‌شوند. $40/32$ درصد از پاسخگویان در گروه سنی ۴۰ تا ۵۰ ساله و تنها حدود $7/12$ درصد از آنها در گروه سنی بالاتر از ۵۰ سال سن جای دارند. از نظر جنسیت، ۹۵ درصد از نمونه مرد و ۵ درصد از آنها زن بودند. از نظر سطح تحصیل، ۳۱ درصد کارشناسی، $58/14$ درصد کارشناسی ارشد و $10/86$ درصد دکتر بودند.

یافته‌های تحلیلی: در فرایند گردآوری داده‌های متنی پیرامون مولفه‌های فرهنگی تهدید نرم، در نهایت بیش از ۱۷۸ صفحه متن شامل مقاله علمی، مصاحبه و گفتگو، سخنرانی، مقاله خبری، گزارش و... به دست آمد. در مجموع این مطالب ۴۹ هزار و ۲۰۰ کلمه در خصوص مولفه‌های فرهنگی تهدید نرم را فراهم کرد. در مرحله اول، به منظور خلاصه‌سازی داده‌ها، موارد نامرتب با مولفه‌های فرهنگی تهدید نرم حذف شد. در گام بعدی برای خلاصه‌سازی داده‌ها از کدگذاری جمله به جمله نوشته‌ها استفاده شد که نتایج آن در جدول ۱ در چهار سطح معیار شناخت آسیب، شاخص‌های اندازه‌گیری، ابزار و

شیوه‌های اجرا نشان داده شده است. در پژوهش حاضر با توجه به ضرورت خلاصه‌سازی داده‌های کیفی برای دستیابی به مضامین و گزاره‌های اصلی درباره مولفه‌های فرهنگی تهدید نرم، از روش «تحلیل محتوای تلخیصی یا تجمعی» استفاده شد.

جدول ۱- مولفه‌های فرهنگی تهدید نرم با رویکرد انتظامی

مولفه‌های فرهنگی تهدید نرم	معیارهای شناخت تهدید نرم	شاخص‌های سنجش تهدید نرم	ابزار تهدید نرم	شیوه تهدید نرم
مشروعیت	کاهش اعتماد عمومی، بروز بحران سیاسی	سطح ناکارآمدی و فقدان مقبولیت در جامعه	تبلیغ خارجی برای ناراضی‌سازی عمومی	تحریک و ترویج ناآرامی‌های عمومی
مشارکت ملی	کاهش حضور مردم در حوزه‌های تصمیم‌گیری	کاهش حمایت عمومی از تصمیم‌های ملی	تمرکز مسئولیت‌ها و اختیارات دولتی	تشویق مردم به ترک مشارکت ملی و بی‌تاثیر بودن حضور آنان در سرنوشت خود
مطالبات عمومی	افزایش سطح مطالبه‌های عمومی	ماهیت مطالبات در برابر محدودیت‌های قانونی و ارزشی و امکانات	تبلیغات منفی خارجی و تحریک لایه‌های اجتماعی، انتظار و توقع‌سازی پی در پی	تعیین مطالبات جدید عمومی از طریق تولید اطلاعات و ایجاد شبهه در حقوق اجتماعی
هویت‌سازی	شکاف و چندگانگی هویتی متعارض و متزاحم با هویت ملی و انسجام سیاسی	بروز تنوع و تکثر حقوق قومی، نژادی در راستای افزایش انباشت قدرت	مطالبه حقوق از طریق جنبش‌های قومی و انجمن‌های غیرارزشی	حق‌طلبی پارلمانی، خودمختاری سیاسی و دوری از رسمیت دولتی
ارزش‌های اساسی	مخالفت و رویارویی با ارزش‌های اساسی	رعایت نکردن اصول ارزشی در کارکردهای جامعه	تبلیغ ناکارآمدی‌های ارزشی و بهره‌برداری ابزاری از ارزش‌های متعارض جایگزین	توزیع نمادها و گونه‌های ضد ارزش
هنجارهای عمومی	هنجارشکنی و بی‌توجهی به هنجارهای عمومی	ناهنجاری‌های اخلاقی و رفتاری	تبلیغ ناکارآمدی هنجارهای موجود	آموزش و توزیع گسترده هنجارهای غیرحکومتی

اصلاح و نوسازی ملی	ظهور و بروز رفتارهای متحجرانه و غیر عقلانی و خرافی	افزایش نفوذ خرافات، تحجر و واماندگی	ترویج الگوی غلط اصلاح در حکومت	تشویق خرافه‌های اجتماعی
وفاداری و غرور ملی	تضعیف هنجارهای ملی در جامعه	ایجاد تردید در عمل و هدف تصمیم‌های حکومت	تبلیغ در پوشش‌های عام المنفعه فرهنگی، اجتماعی	انحراف سطح غرور ملی جوانان به غرور قومی
نفوذ اجتماعی	عدم نفوذ برخی از مطالبات و کارکردهای حکومتی در برخی از لایه‌های اجتماعی فعال	بی توجهی برخی از لایه‌های اجتماعی به اوامر و نواهی دولتی	تبلیغ کاذب در ناکارآمدی دولت	افزایش مطالبات فراقانونی
وفاق و انسجام ملی	شکاف و بروز اختلال در عوامل یکپارچه ساز اجتماعی و روابط برخاسته از آن	میزان تشتت و پراکندگی در لایه‌های نسلی، صنفی، عملی، جنسیتی در جامعه و سطح تعارض آن	تفرقه، تشتت، شایعه، ترور شخصیت و تبلیغات کاذب و انزواسازی لایه راهبردی	ایجاد تفرقه میان لایه‌های رهرو و حامی نظام
نخبگان حاکم	تشدید اختلاف در تصمیم‌گیری در حوزه سیاست‌های ملی	افزایش سطح اختلافات و بروز رقابت‌های منفی و ایجاد تعارض در تصمیم‌گیری‌های ملی	تطمیع و جذب نخبگان، نفوذ مظاهر اصلاح طلبانه غیربومی	زمینه سازی و نفوذ بیشتر حضور در حاکمیت و اپوزسیون سازی از نخبگان
روشنفکری	تضاد رویکردهای روشنفکران با منافع و ارزش‌های مقاومت	افزایش سطح برتری روشنفکران در جامعه، افزایش ادبیات روشنفکران به توزیع مخالفت	جذب و آموزش روشنفکران در مراکز علمی غیرقابل کنترل، بی توجهی حکومت به گرایش‌های روشنفکری	افزایش فشار حوزه‌های روشنفکری و دانشگاهی به حوزه‌های حاکمیتی
تولید علم و فناوری	ترویج گرایش غالب به مصرف علم و فناوری غیربومی	افزایش سطح ترجمانی ادبیات حاکم علمی، ترویج الگوهای مصرف وارداتی، گرایش به تحصیل در خارج از کشور	تبلیغ غالب به مصرف گرایی در کالا، فناوری و محصولات غیر بومی	جذب و بکارگیری نیروهای نخبه علمی در اهداف غیر ملی

پیام‌رسانی و تبلیغات	انفعال رسانه‌ای در جذب مخاطب بومی در راستای قدرت ملی	میزان توجه به تبلیغ در رسانه‌های بیگانه، میزان حضور و گستردگی تبلیغات در کشور	افزایش محافل و مراکز وابسته فرهنگی و سیاسی	انتقال الگوها، نیازها، محرک‌ها و مطالبات فرهنگ بیگانه
تحریک اجتماعی	کاهش تمایل اجتماعی در پذیرش مسئولیت اجتماعی	تغییر الگوها و منزلت‌های اجتماعی و انحراف در گرایش‌های غالب اجتماعی	ترویج الگوهای اجتماعی کاذب در جامعه، ترویج رفتارهای نابهنجار اجتماعی	ترویج بی‌توجهی به قیود و هنجارهای حاکم، توجه به شیوه‌های زیستی و رفتارهای خارج از عرف اجتماعی
سازوکار تصمیم‌سازی ملی	ظهور حوزه‌های مقاومت و رقابتی در حوزه‌های تصمیم‌سازی	میزان تردید در عمل و هدف تصمیم‌های حکومتی کشور، وجود تبلیغات حاکم بر نارسایی‌ها و تنگناهای تصمیم‌های اساسی در کشور	سازمان‌های غیردولتی وابسته به اهداف و منافع بیگانه	توزیع الگوهای تصمیم‌سازی و مشارکتی در کشور بر اساس یافته‌های نظری و مکاتب غیربومی
الگوهای مرجع	تغییر غیر رسمی الگوها و نهادهای مرجع در جامعه	بی‌توجهی به سازوکارهای پیروی از الگوهای مرجع اجتماعی و نهادهای حامی	ترویج ناکارآمدی و آسیب‌های الگوهای مرجع	حذف قابلیت‌های الگوهای حامی با کارکرد رسانه‌ای و جنگ روانی
عدالت اجتماعی	تغییر ماهیت و ادبیات عدالت اجتماعی در تقابل با سازوکارهای هنجارهای دولت	بی‌توجهی عمومی به سازوکار نهادهای انتظامی و قضایی	افشاگری و القاء منفی و فضا سازی کاذب، جایگزین سازی نظری، منابع حقوقی عدالت غیر ایدئولوژیک حاکم	ارایه الگوهای غیربومی حقوقی و سنتی و متحجرانه، تغییر ادبیات مطالبه از عدالت و حق‌جویی
الگوهای تقاضا	تغییر ماهیت و نوع و بستر ارایه تقاضا در خارج از کانال‌های رسمی و مورد حمایت دولت	اعلام و پیگیری تقاضا در خارج از مدار نظم و الگوهای قانونی	ارایه الگوهای ترویج در نظام سیاسی در هماهنگی‌ها و گردهمایی‌ها	ترویج الگوهای رفتاری در بیان تقاضا و مخل نظم و انتظام ملی در قالب حضور عامه و حداکثر سازی و ترویج رفتارهای موصوف
تولید	ضعف و کاهش	حجم، ماهیت، نوع و	اطلاعات موجود و	تمرکز اطلاعات بر

اطلاعات	توانایی در تولید اطلاعات، دانایی و کنترل و هدایت قابلیت‌ها	سطح توزیع اطلاعات سیاسی و حمایت گرایانه در مقابل حجم، گستره و توزیع اطلاعات رضایت برانگیز	نافذ در تبلیغات رسانه‌ای و قدرت رسانه‌ای در توزیع سریع و دقیق، گسترده و کیفی	ناکارآمدی‌ها، تنگناهای فرهنگی - اجتماعی، اجرایی کشور و تولید شبهه و ناکارآمدی
---------	--	---	--	---

آزمون تحلیل واریانس فریدمن: جدول ۲ نتایج آزمون آماری تحلیل واریانس فریدمن را نشان می‌دهد. در تکنیک یادشده فرض برابری رتبه میانگین مؤلفه‌های فرهنگی ۲۱ گانه تهدید نرم، آزمون شد.

جدول ۲- نتایج آزمون تحلیل واریانس فریدمن

نتیجه آزمون	کای دوی محاسبه شده	درجه آزادی	سطح معناداری	میزان خطا	فرض صفر
رد فرض صفر	۲۷۶/۸۳	۱۹	۰/۰۰۰	۰/۰۵	رتبه میانگین مولفه‌های فرهنگی تهدید نرم با رویکرد انتظامی با هم برابر است

مطابق جدول ۲، چون سطح معناداری آزمون کوچکتر از میزان خطا است ($0/000 < 0/05$)، فرض صفر رد می‌شود. بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت رتبه میانگین مولفه‌های فرهنگی تهدید نرم با رویکرد انتظامی به استناد پاسخ خبرگان انتظامی با هم برابر نیستند؛ به عبارت دیگر برخی از متغیرها نسبت به متغیرهای دیگر از میزان اهمیت بیشتری برخوردار هستند. واحدهای انتظامی برای مدیریت پدیده‌های مختلف اجتماعی، با شرایط پیچیده‌ای مواجه هستند که در عمل، فرماندهان را در موقعیت‌های دوگانه برای انجام یا انجام ندادن یک اقدام قرار می‌دهد، به طوری که انتخاب هر تصمیمی ممکن است گاهی شرایط موجود را از وضعیت عادی به وضعیت بحرانی تبدیل کند؛ به طور مثال ممکن است دستگیری یک شخصیت سیاسی برای کنترل یک ناآرامی، ضروری باشد، اما ممکن است همین تصمیم، مشکلات دیگری را ایجاد کند، بنابراین کاهش تاثیر مولفه‌های فرهنگی تهدید نرم با رویکرد انتظامی به دلیل

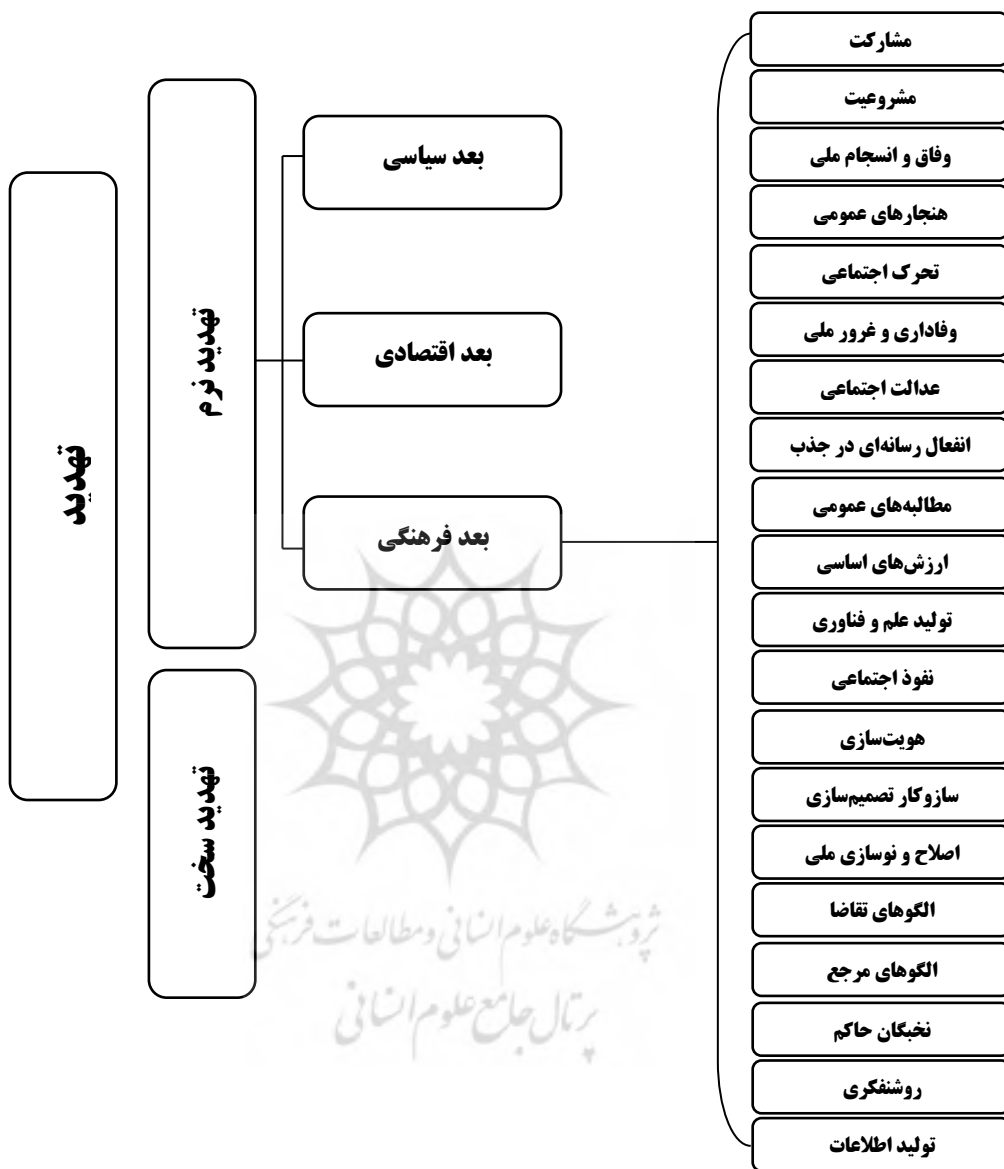
پیچیدگی‌های موجود، نیازمند مدیریت هوشمندانه پدیده‌های اجتماعی است و بیانگر آن است که پلیس باید به زوایای تهدید نرم آشنا باشد. در جدول ۳ رتبه میانگین و اولویت‌بندی مولفه‌های فرهنگی تهدید نرم با رویکرد انتظامی آمده است.

جدول ۳- رتبه میانگین و اولویت بندی مولفه‌های فرهنگی تهدید نرم با رویکرد انتظامی

اولویت بندی	رتبه میانگین	انحراف معیار	میانگین	مولفه‌های فرهنگی تهدید نرم با رویکرد انتظامی	رتبه
اول	۱۶/۴۵	۰/۹۰۲	۴/۳۳	کاهش حضور مردم در حوزه‌های تصمیم‌گیری (مشارکت)	۱
دوم	۱۶/۱۲	۰/۹۰۹	۴/۳۱	کاهش اعتماد عمومی، بروز بحران سیاسی (مشروعیت)	۲
سوم	۱۵/۵۴	۰/۸۹۶	۴/۲۸	شکاف و بروز اختلال در عوامل یکپارچه ساز اجتماعی و روابط برخاسته از آن (وفاق و انسجام ملی)	۳
چهارم	۱۵/۱۳	۱/۱۳۶	۴/۱۷	هنجارشکنی و بی‌توجهی به هنجارهای عمومی (هنجارهای عمومی)	۴
پنجم	۱۵/۱۹	۱/۰۹۹	۴/۱۵	کاهش تمایل اجتماعی در پذیرش مسئولیت اجتماعی (تحرك اجتماعی)	۵
ششم	۱۵/۰۲	۱/۰۵۸	۴/۱۳	تضعیف هنجارهای ملی در جامعه (وفاداری و غرور ملی)	۶
هفتم	۱۴/۷۸	۰/۹۷۳	۴/۱۶	تغییر ماهیت و ادبیات عدالت اجتماعی در تقابل با سازو کارهای هنجارهای دولت (عدالت اجتماعی)	۷
هشتم	۱۴/۴۰	۱/۰۲۷	۴/۱۱	انفعال رسانه‌ای در جذب مخاطب بومی در راستای قدرت ملی (پیام رسانی و تبلیغات)	۸
نهم	۱۴/۳۶	۱/۱۴۳	۴/۰۴	افزایش سطح مطالبه‌های فراقانونی عمومی (مطالبات عمومی)	۹
دهم	۱۴/۲۳	۱/۰۶۴	۴/۰۶	مخالفت و رویارویی با ارزش‌های اساسی (ارزش‌های اساسی)	۱۰
یازدهم	۱۴/۲۰	۱/۰۹۴	۴/۰۴	ترویج گرایش غالب به مصرف علم و فناوری غیربومی (علم و فناوری)	۱۱
دوازدهم	۱۴/۱۹	۱/۰۰۳	۴/۰۹	عدم نفوذ برخی از مطالبات و کارکردهای حکومتی در	۱۲

				برخی از لایه‌های اجتماعی فعال (نفوذ اجتماعی)	
سیزدهم	۱۴/۰۸	۱/۰۵۹	۴/۰۲	شکاف و چندگانگی هویتی متعارض با هویت ملی و انسجام سیاسی (هویت سازی)	۱۳
چهاردهم	۱۴/۰۰	۱/۰۰۶	۴/۰۴	ظهور حوزه‌های مقاومت و رقابتی در حوزه‌های تصمیم‌سازی (سازوکار تصمیم‌سازی)	۱۴
پانزدهم	۱۳/۷۱	۱/۰۵۸	۴/۰۱	ظهور و بروز رفتارهای متحجرانه و غیرعقلانی و خرافی (اصلاح و نوسازی ملی)	۱۵
شانزدهم	۱۳/۷۰	۱/۰۳۵	۳/۹۹	تغییر ماهیت و نوع و بستر ارایه تقاضا در خارج از کانال‌های رسمی و مورد حمایت دولت (الگوهای تقاضا)	۱۶
هفدهم	۱۳/۶۸	۱/۱۴۶	۳/۹۶	تغییر غیر رسمی الگوها و نهادهای مرجع در جامعه (الگوهای مرجع)	۱۷
هیجدهم	۱۳/۶۳	۱/۱۰۱	۳/۹۸	تشدید اختلاف در تصمیم‌گیری در حوزه سیاست‌های ملی (نخبگان حاکم)	۱۸
نوزدهم	۱۳/۵۰	۱/۱۷۸	۳/۹۳	تضاد رویکردهای روشنفکران با منافع و ارزش‌های مقاومت (روشنفکری)	۱۹
بیستم	۱۳/۲۶	۱/۰۵۱	۳/۹۶	ضعف و کاهش توانایی در تولید اطلاعات، دانایی و کنترل و هدایت قابلیت‌ها (تولید اطلاعات)	۲۰

دستیابی به الگوی نظری: در این پژوهش تلاش شد تا به یک الگوی نظری در خصوص موضوع پژوهش دست یافت، اگرچه الگوی ارایه شده بخشی از واقعیت مولفه‌های فرهنگی تهدید نرم با رویکرد انتظامی را نشان می‌دهد اما شناسایی و دسته‌بندی سایر متغیرهای تاثیرگذار مستلزم پژوهش‌های کمی و کیفی بیشتری است. بنابراین الگوی نظری پیشنهادی این پژوهش به صورت زیر ارایه می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر پس از تعریف تهدید نرم، ویژگی‌های این تهدید براساس فضای گفتمان جامعه برشمرده شد. بر این اساس، مؤلفه‌های فرهنگی تهدید نرم با رویکرد

انتظامی شامل مشروعیت، مشارکت ملی، مطالبات عمومی، هویت سازی، ارزش‌های اساسی، هنجارهای عمومی، اصلاح و نوسازی ملی، وفاداری و غرور ملی، نفوذ اجتماعی، وفاق و انسجام ملی، نخبگان حاکم، روشنفکری، تولید علم و فناوری، پیام رسانی و تبلیغات، تحرک اجتماعی، سازوکار تصمیم سازی ملی، الگوهای مرجع، عدالت اجتماعی، الگوهای تقاضا و تولید اطلاعات برشمرده شد. یافته‌های به دست آمده از پژوهش حاضر با یافته‌های کرمی و شهلائی (۱۳۹۱) همسو است؛ با این تفاوت که در پژوهش یادشده به مظاهر تهدیدهای نرم آمریکا در حوزه‌های اجتماعی فرهنگی و راهبردهای مقابله با آن پرداخته شد و در پژوهش حاضر، رویکرد انتظامی محوریت داشت. همچنین یافته‌های پژوهش حاضر با یافته‌های پژوهش حسینی (۱۳۹۲) و ماه‌پیشانیان (۱۳۹۲) درباره اهداف و شیوه‌های فرهنگی تهدید نرم همسو است. براساس نتایج پژوهش حاضر، کاهش حضور مردم در حوزه‌های تصمیم‌گیری (مشارکت)، کاهش اعتماد عمومی و بروز بحران سیاسی (مشروعیت)، شکاف و بروز اختلال در عوامل یکپارچه‌ساز اجتماعی و روابط برخاسته از آن (وفاق و انسجام ملی)، هنجارشکنی و بی‌توجهی به هنجارهای عمومی (هنجارهای عمومی) و کاهش تمایل اجتماعی در پذیرش مسئولیت اجتماعی (تحرک اجتماعی) به‌عنوان مؤثرترین مؤلفه‌های فرهنگی تهدید نرم با رویکرد انتظامی به دست آمد.

در عرصه تهدید نرم، فرهنگ به عرصه کانونی رقابت و مبارزه تبدیل شده و در اشکال گوناگون عامل اصلی پیروزی در میدان جنگ‌های آینده (نرم یا سخت) شناخته می‌شود. در عصر کنونی، فرهنگ‌های قوی همواره به سراسر جهان سر می‌کشند و هر جا که فرهنگی ضعیف‌تر از خود بیابند به آن نفوذ کرده و آن را همانند خود می‌کنند. افزون بر این تلاش می‌کنند با باورسازی و باورسوزی در عرصه فرهنگی، ارزش‌ها و هنجارهای جامعه مورد نظر را مغلوب سازند. بنابراین اگر زمانی با زور اسلحه و زمان دیگری با اهرم‌های مختلف صاحبان قدرت، دیگران را همراه خود کرده و آنها را وادار به پیروی از خود می‌کردند، امروز به دلایل مختلف این روش‌ها منسوخ و جای خود را به روش‌های دیگر داده است. به هر حال، باید توجه داشت در تهدید نرم از سازوکارهای مختلف به

مقابله با جامعه هدف پرداخته می‌شود که مهم‌ترین آن در جامعه کنونی ایران، بحران‌سازی فرهنگی است. بر این اساس، طراحان تهدید نرم، حاکمیت ملی، هویت ملی، روش زندگی، انسجام سیاسی - اجتماعی و تصویر و وجهه بین‌المللی کشورها را هدف گرفته و تلاش می‌کنند تا با بحران‌سازی فرهنگی، احساس امنیت از جانب ارزش‌ها و هنجارها در نزد مردم را دچار آسیب جدی کرده و وفاق ملی میان مردم، نیروهای سیاسی و نظام سیاسی کشور را دستخوش بحران سازند. در مقابله با تهدیدهای نرم، باید تلاش کرد با افزایش کارآمدی حکومت، در اطراف جامعه حصاری نرم از امنیت و قدرت کشید، به گونه‌ای که با رویکردی مفهومی به برنامه‌ریزی و مدیریت فرهنگی جامعه به آن دسته از قابلیت‌ها و توانایی‌ها دست یافت که بتواند در بعد بین‌المللی با بکارگیری ابزارهای فرهنگ، آمال یا ارزش‌های اخلاقی به صورت غیرمستقیم بر منافع یا رفتارهای دیگر کشورها اثر گذاشته و در بعد داخلی نیز به واسطه مشروعیت سیاسی دولت، اعتماد، وفاق و همبستگی ملی را افزایش داد. بنابراین توانایی حکومت در سیاست‌گذاری در حوزه‌های فرهنگی و اجتماعی به منظور حفظ استقلال فرهنگی و هویت ملی، حفظ فرآورده‌های فرهنگی محلی و ملی، همچنین توانایی دستگاه‌های دولتی در انجام درست و مؤثر وظایف قانونی و مورد انتظار جامعه، حل مسائل و مشکلات مردم، بسیج منابع، امکانات و ظرفیت‌ها در حل مسئله‌ها یا اجرای برنامه‌ها و تصمیم‌های مشخص، توان تصمیم‌گیری‌های جامع، منسجم و استوار از سوی مقام‌های سیاسی، نظامی و اقتصادی حکومت و توان اجرایی انعطاف‌پذیر، قاطع، مستمر و سریع حکومت، از معیارهای مهم برای کم‌اثر کردن تهدیدهای نرم در حوزه فرهنگی است.

در موضوع پیش‌بینی و شناسایی شرایط وقوع تهدیدهای نرم، رصد وضعیت موجود و مدیریت هوشمندانه پلیس مورد تاکید است و در بسیاری از موقعیت‌ها، بکارگیری ترکیبی ظریف و هوشمندانه از ابزار مدیریت بحران، امری حیاتی در دستیابی به موفقیت است که حاصل آن کنترل شرایط تهدید نرم در همان حد پدیده خواهد بود نه بحران. از سوی دیگر ارتباط مستمر و سازنده پلیس با اعضا و گروه‌های جامعه مدنی و سازمان‌های غیرحکومتی، می‌تواند در درک حساسیت‌های یادشده و عرصه‌های فعالیت مشترک و

- همکاری متقابل آن‌ها مفید باشد. در ادامه پیشنهادهایی به‌عنوان راهکارهای پیشگیرانه و مقابله با تهدید نرم با رویکرد انتظامی اشاره می‌شود:
- ایجاد باورمندی در فرماندهان و مدیران پلیس در خصوص هجوم تهدیدهای نرم و ضرورت شناسایی تاکتیک‌های جنگ روانی و رسانه‌ای متقابل؛
  - گسترش دامنه و شمول فعالیت‌های فرهنگی در حوزه انتظامی؛
  - تشکیل هیئت‌های اندیشه‌ورز برای آسیب‌شناسی و شناسایی راهکارهای پیشگیری از نفوذ عوامل فرهنگی دشمن در حوزه‌های انتظامی.
  - تقویت امنیت فرهنگی از طریق پیشگیری و مقابله با محصولات فرهنگی مخرب؛
  - پیشگیری و مقابله قانونمند با جرایم سایبر و الکترونیک؛
  - رصد و شناسایی فرقه‌های ساختگی و اعلام به موقع به مراجع تصمیم‌گیر؛
  - فراهم آوردن زمینه عضویت نخبگان در سازمان پلیس با هدف جلوگیری از جذب آنان در جبهه مخالف؛
  - استفاده از توانمندی‌های بالای مساجد و بسیج در تربیت نیروی انسانی.
  - بصیرت‌افزایی در کارکنان از طریق گسترش دوره‌های اعتقادی و فرهنگی.
  - استفاده از راهبردهای ویژه انتظامی در مورد اقوام و اقلیت‌ها؛
  - تقویت انگیزه‌های معنوی و الهی در کارکنان؛
  - سازماندهی عملیات روانی متقابل، به‌هنگام و متناسب با تهدیدهای نرم دشمن در سازمان پلیس؛
  - مدیریت هوشمندانه پدیده‌های اجتماعی؛
  - مدیریت واحد و تعیین مرجع واحد هماهنگی اقدامات انتظامی؛
  - تقویت رویکرد پلیسی اطلاعات محور در کنار پلیس جامعه محور؛
  - حفظ روحیه نیروهای انتظامی و امنیتی و تکیه بر فنون و فناوری‌های نوین ضد اغتشاش؛
  - بازبینی در ساختار انتظامی کشور مبتنی بر مدیریت تهدیدهای نرم؛
  - بهره‌گیری حداکثری از ظرفیت اطلاعات مردمی؛

منابع

- قرآن کریم
- افتخاری، اصغر. (۱۳۹۰). دو چهره قدرت نرم، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- بوزان، باری. (۱۳۷۵). مردم، دولت‌ها و هراس، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- تریف تری و دیگران. (۱۳۸۳). مطالعات امنیتی نوین. ترجمه علیرضا طیب و وحید بزرگی. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- جمالزاده، ناصر و هراتی، محمدجواد و هزاوه‌ای، سیدمرتضی. (تابستان ۱۳۹۲). قدرت نرم انقلاب اسلامی در مقابل تهدید نرم. رهیافت انقلاب اسلامی. (۲۳)، صص ۳۸-۱۹. بازیابی از:
<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1197212>
- جهان‌بین، فرزاد و اعظم امامی. (بهار و تابستان ۱۳۹۳). سرمایه اجتماعی حلقه ارتباطی قدرت نرم، امنیت نرم، تهدید نرم. دوفصلنامه مطالعات قدرت نرم. (۱۰)، صص ۴۹-۷۴. بازیابی از:
<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1021164/>
- حسن‌بیگی، ابراهیم و عساریان‌نژاد، حسین. (۱۳۸۸). تهدید نرم و راهبردهای مقابله، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- حسینی، حسین. (۱۳۸۹). جنگ نرم، از تهدید تا پاسخ. فصلنامه عملیات روانی. ۷(۲۶)، صص ۳۳-۶۲. بازیابی از:
magiran.com/p1109971
- حسینی، سیده صدیقه. (۱۳۹۲). اهداف فرهنگی در جنگ رسانه‌ای. قم: مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما
- شعیب، بهمن. (۱۳۸۸). انقلاب‌های رنگی و انقلاب اسلامی ایران. تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی
- عبدی، حسین. (۱۳۸۸). جنگ نرم. قم: نشر معارف.
- عزتی، مرتضی، سیف، اله مراد و یوسفی‌نژاد، علی. (پاییز و زمستان ۱۳۹۱). نهادینه‌سازی الگوی مصرف بهینه در جهت رویارویی با تهدید نرم اقتصادی علیه نظام اسلامی. مجله مدیریت اسلامی. (۴)، صص ۷۵-۱۱۲. بازیابی از:
<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/981955/>

- غریاق‌زندی، داود. (۱۳۸۸). تحول کارکردهای پلیس در پرتو نظریه‌های امنیت خرد. فصلنامه مطالعات راهبردی. ۱۲(۴۴)، ۷-۲۷. بازیابی از:
http://quarterly.risstudies.org/article_909_b0326d1112dd3a2225256a4476c5bec5.pdf
- کرمی، رضا و ناصر شهلائی. (۱۳۹۱). راهبردهای مقابله با تهدید نرم دشمن در حوزه اجتماعی فرهنگی. فصلنامه امنیت پژوهی. ۱۱(۳۸)، ص ۶۱-۹۵. بازیابی از:
<http://www.sid.ir/FileServer/JF/4017413913803>
- کاستلز، مانوئل. (۱۳۸۰). عصر اطلاعات، قدرت و هویت. ترجمه حسن چاوشیان. جلد دوم، تهران: طرح نو.
- مرادیان، محسن. (۱۳۹۰). مبانی نظری امنیت. تهران: انتشارات حفاظت اطلاعات ارتش.
- مرسلی، فاطمه. (۱۳۸۸). هزار راه رفته. تهران: سازمان عقیدتی سیاسی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران.
- نیازپور، امیرحسن. (بهار و تابستان ۱۳۸۳). حقوق پیشگیری از بزه‌کاری در ایران، مجله حقوقی دادگستری، (۴۸-۴۹)، صص ۱۶۹-۲۲۶. بازیابی از:
<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/484554/>
- هندیانی، عبدالله، میرزاخانی، عبدالرحمن و مرادی، حامد. (ویژه‌نامه ۱۳۹۳). نقش سرمایه اجتماعی در کاهش آثار تهدیدهای نرم (با نگاهی به فرماندهی و مدیریت آینده پلیس). فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی. صص ۲۹-۵۰. بازیابی از:
http://www.osra.jrl.police.ir/content.php?pagename=dl-article&request_id=13586&journal_id=14
- خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۸۵). دیدار دانشگاهیان سمنان با رهبر انقلاب. وبگاه دفتر حفظ و نظر آثار حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای. ۸۵/۸/۱۸. بازدید شده در تاریخ ۱۳۹۶/۰۱۲/۱۹. بازیابی از:
<http://farsi.khamenei.ir/news-content?id=1439>